

Bokstaden Hay-on-Wye

Steingrímur Jónsson

Linköping University Post Print

N.B.: When citing this work, cite the original article.

Original Publication:

Steingrímur Jónsson, Bokstaden Hay-on-Wye, 2003, *Biblis*, (23), 42-47.

Copyright: The author

<http://biblisbloggen.blogspot.se/>

Postprint available at: Linköping University Electronic Press

<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:liu:diva-117286>

STEINGRÍMUR JÓNSSON

Bokstaden Hay-on-Wye

Ingen tyckte att det var en bra idé, när Richard Booth startade antikvariat i den lilla hålan Hay på gränsen mellan England och Wales. Steingrímur Jónsson berättar om bokstaden som idag rymmer 38 antikvariat med över en miljon böcker.

VID FLODEN WYE, bakom Black Mountains, på gränsen mellan England och Wales, ligger staden Hay med omkring 1400 invånare. Stadens grundläggning kan spåras till-

baka till 1100-talet när normanderna byggde slottet som ligger på kullen mitt i staden. Under medeltiden utkämpades många slag runt staden och slottet brändes ner ett antal

FOTO STEINGRÍMUR JÓNSSON

gångar men blev alltid återuppbyggt. Kring 1600-talets mitt gästades staden av den mäktige Oliver Cromwell som övernattade på krogen Old Black Lion i full färd med att rensa upp i trosträsket och åsidosätta katoliker. I Hay hände i övrigt inte så mycket som fått plats i historieböckerna.

Inte förrän år 1921. Då kom Hay-on-Wye med i nyheterna. Herbert Rowse Armstrong, en lite drygt 50 år gammal advokat och major i den brittiska armén i Frankrike under första världskriget, anklagades för att med arsenik ha mördat sin hustru. Armstrong fälldes i domstol, blev dömd till döden och avrättades genom hängning året därpå. Det har hela tiden varit delade meningar om Armstrongs skuld; många som skrivit om saken har ifrågasatt domstolens slutsats och hävdade att avrättningen var ett justitiemord.

Efter andra världskriget var det nedgång för många av de mindre städerna i Wales. De unga flyttade iväg och samhällsaktiviteterna krympte. Kring 1960 hade krogarna i Hay, som vid seklets början varit 35, reducerats till 11. Och den 31 december 1962 körde det sista tåget från Hay och järnvägsstationen, som funnits till under 100 år, stängde för gott.

Det var då som Richard Booth, en 23-årig man som studerat vid Oxforduniversitetet, flyttade till sina föräldrar, som köpt en herrgård strax utanför Hay. För Booth fanns inte många alternativ till arbete. När han år 1962 erbjöds att för en mindre penningssumma köpa den gamla brandstationen i Hay, som blivit omvandlad till en handelsbod, slog han till och startade ett antikvariat. Ingen tyckte det var en god idé. »Nobody reads books in Hay-on-Wye.« Booth annonserade att han köpte secondhandböcker, allt från enstaka band upp till hela

bibliotek. Han blev erbjuden ett bibliotek som tillhört en katolsk ärkebiskop i Cardiff, några hundra band 1600- och 1700-talsteologi. Gammal teologi var visserligen det hopplösaste att sälja antikvariskt, men Booth blev uppmärksam och kom i kontakt med andra antikvariatsbokhandlare som köpte och sålde böcker sinsemellan.

Han anställde sina föräldrars alkoholiserade trädgårdsmästare Frank English, och det blev dennes uppgift att snickra bokhyllor för alla de böcker som Booth kom att förvärva de närmaste åren. Frank lärde också Booth hur man kunde leva gott för lite mindre pengar; han påpekade till exempel att Booths stamkrogar var de dyraste i stan – det fanns andra krogar där man fick lika mycket och lika gott för betydligt lägre priser. En av de bästa krogarna i detta avseende var The Three Tuns där fröken Lucy utskänkte ölet

och berättade sagor i denna äldsta krog i Hay, som är så gammal att man drack man öl där innan Shakespeare skrev sin dramatik i slutet av 1500-talet och början av 1600-talet. Frank gillade Lucy och friade ständigt till henne men fick alltid samma svar: »I'll think about it, Frank.«

BÖCKER ÄR SOCIALA. De samlas där det redan finns böcker. Hos Booth var detta en giltig sanning. Och fler böcker kräver mer plats. Han förvärvade så småningom en mataffär som gått omkull och förvandlade den till ett antikvariat. År 1969 köpte han sta-

BIBLIS BOK- OCH BIBLIOTEKSRESA till England 3–7 november. Naturligtvis kommer vi att besöka Hay-on-Wye. Vi kommer att vara där hela onsdagen den 5 november. Resedeltagarna får dessutom en introduktion av Hay-on-Wye och bokstädernas idé och hur det hela gick till av skaparen Richard Booth. Närmare resebeskrivning i det bifogade informationsbladet.

dens biograf, gjorde om den till ett antikvariat och kallade det Hay Cinema Bookshop. Det blev världens största antikvariat med 250 000 titlar på hyllorna, och Booth kom med i *Guinness Book of Records*!

Booth reste runt i Wales, England och Skottland och köpte böcker. Ibland köpte han av återvinningsföretag som låg med flera ton trycksaker, och således räddade han många böcker från att hamna i papperskvarnen. Booth gjorde många resor till USA och köpte böcker i tusental. Böckerna fraktades i containrar till Hay-on-Wye; många amerikaner följde i kölvattnet, köpte tillbaka böckerna till mångdubbla priser och tog dem med sig hem till USA. För att driva all denna verk-

samhet behövde Booth anställa folk. »Fångar är bra bokmänniskor för de har inte kunnat göra något annat än läsa«, sa Frank och fick Booth att anställa före detta fångar som just hade blivit frisläppta. Den förste fungerade alldeles utmärkt. Den näste tvärtom. Och innan någon visste ordet av gick det hela åt skogen. Vissa av de anställda stal allt vad de kunde. Konkurs hotade och Booth tvingades sälja Hay Cinema Bookshop till sin konkurrent.

Men Booth höll stånd. År 1971 köpte han slottet i Hay. Därmed blev Castle Bookshop en verklighet, och kort därefter The Honesty Bookshop, som är en självbetjäningsaffär utomhus i slottsparken, alltid öppen; en inbunden bok kostar 50 p, en oinbunden 30 p. Visserligen är inte alla kunder ärliga men något svinn är väl bara bra för då finns det mer plats för andra böcker. Och kanske är det bättre att någon enstaka läsare stjäla sina böcker än att vara helt utan.

Massmedia började nu uppmärksamma bokstaden. »Other places have hotels, scenery, monuments. Only Wales has a Town of Books.« Journalister överallt ifrån skrev om Hay: »Mid Wales town may become Las Vegas of the book world« skrev en. »Turning a Welsh valley into a utopia for bookworms«, skrev en annan.

För att ytterligare späda på mediernas uppmärksamhet angående bokstaden bestämde sig Booth för att ta det stora steget. Den 1 april, just på denna märkliga all-foolsday år 1977, deklarerade Booth Hay-on-Wyes självständighet och tog sig själv ett kunganamn: King Richard. Och blev genast kallad the bookhearted. Tidningarna gick ut med nyheten, och ännu en gratis annons för bokstaden var ett faktum. Visserligen skrev några tidningar mer om den märkliga bokkungen än om antikvariaten, men strunt samma!

SJÄLVKLART HAR INTE detta äventyr varit utan offer. Under åren före och efter 1970

var det många som drogs till Hay-on-Wye, och man levde högt och icke alltid i enlighet med vad Socialstyrelsen skulle ha rekommenderat. Två av Booths äktenskap kraschade; det senaste varade endast 24 timmar. Mot slutet av år 1977 när det hade varit ovanligt kallt och Booth lagt extra mycket bränsle i den öppna spisen, tog lågorna kommandot och en stor del av slottet brann ner. År 1995 drabbades Booth av ohälsa; han hade svårt att hålla balansen och hade blivit döv på ena örat. Hans doktor rekommenderade honom att sluta dricka, vilket råd han följde under ett halvår, men det hjälpte inte. Han diagnostiserades med en hjärntumör motsvarande storleken av ett äpple bakom vänstra örat, och genomgick en riskfull operation. Den lyckades bättre än någon hade förväntat sig; Booth är visserligen lam i ansiktets vänstra halva, men verkar ha klarat sig i övrigt.

Men Booth har också varit privilegierad. Hans tredje hustru tillförde honom två styvbarn och en viss ekonomisk förmögenhet; hustrun är dessutom en klok finansmänniska. Fyrtio år efter att Booth öppnade sitt första antikvariat kan han stolt titta ut över den blomstrande bokstaden Hay-on-Wye; där och i den närmaste omgivningen finns 38 antikvariat med över en miljon böcker på hyllorna och som har öppet alla veckodagar.

Självklart finns det ett folkbibliotek i Hay-on-Wye där en walesisk bibliotekarie, llyfrgellydd, härskar. Biblioteket är ganska traditionellt med en barnavdelning, en vuxenavdelning och en tidningshörna. Men besökarna är inte många – konkurrensen är svår med åtminstone 12 antikvariat på 50–100 meters avstånd.

DET STÖRSTA ANTIKVARIATET är Richard Booth's Bookshop vid Lion Street, där omkring 400 000 böcker inom alla ämneskategorier står på hyllorna, de flesta inomhus på markplanet, på ovanvåningen eller i källaren, i närliggande magasin eller utomhus på bak-

Det största antikvariatet är Richard Booth's Bookshop. Vissa har specialiserat sig som The Children's Bookshop, The Poetry Bookshop, The Lion Street Bookshop som säljer allt inom lätt- och tungviktsboxning, Murder & Mayhem som annonserar: »Walk or stalk into the world of Detective Fiction, True Crime and Horror... come you to the most bizarre and outrageously decorated bookshop in Hay-on-Wye«.

gården; när det regnar häftigt får man täcka över hyllorna med plast. Vissa andra antikvariat har specialiserat sig inom skilda ämnen. Exempelvis kan nämnas The Children's Bookshop på två ställen – på det ena finns 15 000 titlar på barnböcker, på det andra finns böcker för barn, The Poetry Bookshop med poesi, The Lion Street Bookshop som specialiserat sig inom lätt- och tungviktsboxning och Murder & Mayhem som annonserar: »Walk or stalk into the world of Detective Fiction, True Crime and Horror. The Baskerville Hound, Christie & Poe welcome you to the most bizarre and outrageously decorated bookshop in Hay-on-Wye.«

DE FLESTA ANTIKVARIAT är inhysta i byggnader som ursprungligen byggdes för andra ändamål, till exempel lägenheter där nu alla väggar i alla rum på alla våningar är täckta med bokhyllor; dessutom finns fristående hyllor ute på golvet. Källarna är också fyllda med böcker och på sina håll är det lågt i tak; böckerna på de övre våningarna är så tunga att golvbalkarna bägnar. Vänliga varningar för att förhindra olyckor finns på de mest farliga ställena: »Please mind your head«; på några ställen får man demokratiskt välja själv: »Bend or bump.«

I de stora antikvariaten finns böcker om allt mellan himmel och jord, även onödiga böcker: Organising your second marriage skulle kunna ha varit oskriven, ifall en bok innehållande goda råd om det första äktenskapet hade blivit en bestseller. På antikariatet Hay-on-Wye Booksellers i High Town finns förutom secondhand-böcker en mängd nyligen utgivna titlar till halva priset som tveklöst skulle »suit scholars, collectors and light-hearted bookworms«. Ett exempel på en bok som man inte lyckats sälja till fullpris är en vetenskaplig – eller snarare en vetenskapslik – skrift om fenomenet *Why Cats Paint*. Boken som har undertiteln *A theory of feline aesthetics* är författad av Heather Busch och Burton Silver, ett vackert bokverk tryckt

i färg på 96 sidor i stort format, utgivet 1994 i London (ISBN 0-297-83351-0) och Berkeley, Kalifornien (ISBN 0-89815-612-2). Som en riktig vetenskaplig bok är den indelad i kapitel på lärda böckers vis: An Historical Perspective; Theories of Feline Marking Behaviour; Twelve Major Artists (där man redovisar en fallstudie på tolv katter som satsat på målarkonsten, de flesta inspirerade av Van Gogh) och Other Forms of Artistic Expression. I bokens slut finns förstas en Selected Bibliography som börjar med Copy Cats: Evidence of representational invertism in feline territorial demarcation activity av Ark, P. (1992) och till sist Why Dogs don't paint av Wunderlich, R. (1993); mitt i bibliografin finns en skandinavisk undersökning publicerad i tidskriften *Journal of Applied Aesthetics* 6 (1991): *Pawnography: paw marking as a mode of sexual communication amongst domestic cats in Sweden* av Lord-Osis, J. De som tycker att en vidare fördjupning i ämnet vore intressant kommer dock att stöta på problem när de försöker få tag i den citerade litteraturen; även de mest meriterade informations- och fjärrlånebibliotekarier kommer att gå bet. Bibliografin är nämligen ett påhitt, liksom hela skriften. Men boken är mycket rolig och bilderna i synnerhet. Vem har sagt att vetenskap måste vara sann? Om den är rolig så gläds läsaren med all sannolikhet. Och en glad läsare är guld värd.

DET ÄR INTE ENDAST målande katter som attraherar. Liv i allmänhet – och döden i synnerhet – drar åt sig läsare i mängd. Uppslagsboken *Who's buried where in England* är en charmerande bok; fantastiska liv och grymma öden som ytterligheternas politiker har fått erfara speglas i *The Life and Death of Adolf Hitler* och *The Life and Death of Trotsky* för att nämna endast två böcker med nästan samma titel. Ju värre, desto bättre! Boken *The World's Wickedest Women* attraherar säkert många läsare, i synnerhet när man tittar i innehållsförteckningen: Scandalous wives;

Thieves & outlaws (där man bl.a. kan läsa om Bonny Parker); Ruthless rulers; Female fanatics (där vi hittar Ulrike Meinhof i ett färgrikt sällskap); och Queens of crime.

STORA ANTIKVARIAT måste lika väl som bibliotek ha klassningssystem. Av någon anledning klassificerar antikvariater sina böcker enligt system som bibliotekarier inte kan något om men som förhoppningsvis bokköparna förstår. Kanske är förklaringen den att köparna tänker annorlunda än biblioteksanvändarna, även om det ofta är samma personer. Åtminstone är klassningen Science fiction attraktiv bland bokköparna och drar åt sig stora grupper spekulanter, även om klassningen True Crime är ännu mer populär; sanningen är väl alltid bäst! Ett av de tidigare nämnda antikvariater har faktiskt specialiserat sig inom området spännande katastrofer och andra antikvariat hänvisar sina kunder dit: »Horror & Ghost Stories across the road in 'Murder & Mayhem'.«

Precis som bibliotekens klassningssystem har antikvariater problem när vissa böcker handlar om olika ämnen som gör att det blir svårt att ämnesklassa dem. Och liksom vissa bibliotekarier är mer eller mindre benägna att klassa böcker som allmänt och blandat, som det heter i det svenska SAB-systemet, löser vissa antikvariatsbokhandlare sitt dilemma på samma sätt. Under klassningen A little of what you may fancy hittar man självklart *The world's greatest disasters* men också *The book of ages*, *Ballet & modern dance*, *The joy of sex* och *Rock climbing in Britain*.

ALLA ÄVENTYR HAR ett budskap. Det gäller också bokstaden Hay-on-Wye. Genom sitt åtagande har Richard Booth åstadkommit mer för Hay-on-Wye än de flesta byråkrater sysselsatta med landets glesbygdsproblem. Antikvariater i Hay-on-Wye lockar varje år tusentals turister som kommer för att köpa böcker och för att uppleva äventyret. Alla måste övernatta någonstans och

några hotell och en mängd Bed-and-Breakfast-ställen erbjuder service som passar var och en. Både ställen som The Famous Old Lion och Clifton House, ett litet B&B-familjeföretag, går mot ljusare tider. Och på den gamla Three Tuns-krogen kan man ta en öl och har man tur även höra Lucy berätta sagor, t.ex. när de fem rånarna från det stora tåggränet besökte krogen på 1960-talet: »They paid for their drinks with a five-pound note. You didn't see many of them around. They were on the run you see.«

Richard Booth har räddat fler böcker från förstörelse än de flesta. »An old book is as good as a new one«, säger han. Böcker som hamnar i pappersåtervinningen åstadkommer inte någon läsglädje. Genom att sätta en gammal bok i händerna på en ny läsare har han gjort världen till en bättre värld. En läsande människa är fredlig; läsande människor bedriver inte krig.

Bokstadsäventyret sprider sig. Bokstäder finns nu Redu i Belgien år 1984 och i Montolieu i Frankrike år 1989. Sedan 1990 har uppåt 20 bokstäder på alla kontinenter förutom Afrika anslutit sig. Fjaerland i Norge blev den första Skandinaviska bokstaden år 1996, året därpå anslöt sig Sysmä i Finland, och år 2001 tillkom Sveriges första bokstad i Mellösa. Richard Booth är hederspresident i den internationella bokstadsorganisationen. Och Richard Bokhjärta är alltid redo att hjälpa till. Medveten om undertecknads ursprung skrev han »find a small town in Iceland that can be a book town« när han autograferade mitt exemplar av sin biografi »My Kingdom of Books«. Han skulle komma till Island när man hittat en lämplig stad.

Steingrímur Jónsson är 1:e bibliotekarie och avdelningschef vid Campus Norrköpings bibliotek, Linköpings universitet. Webbadresser: Richard Booth's antikvariat i Hay-on-Wye: <www.richardbooth.demon.co.uk>. Information om antikvariat, övernattningsställen m.m. i Hay-on-Wye: <www.hay-on-wye.com>. <www.booktown.com>, <www.booktown.net>